

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง และความสัมพันธ์กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน องค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน อันได้แก่ ระบบคุณค่า ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และระบบการผลิตของชุมชน ด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มรวมไปถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนจากสถานีอนามัยบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางฮอม และเอกสารการสรุปบทเรียนของเครือข่ายการเรียนรู้ระบบสุขภาพภาคประชาชนจังหวัดเชียงราย (เครือข่ายช่วงฝน) เพื่อนำมาตรวจสอบกับข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการบันทึกเทป และการจดบันทึก จนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุมประเด็นที่มุ่งศึกษา และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ นำมาวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าทั้งในด้านข้อมูล และด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ และใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันของข้อมูล แล้วจึงสังเคราะห์เป็นผลสรุป ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. บริบททั่วไปของชุมชน

บ้านงามเมือง หมู่ที่ 11 ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือสุดของอำเภอขุนตาล มีพื้นที่ประมาณ 3,500 ไร่ ประกอบด้วย 33 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 118 คน ซึ่งส่วนใหญ่ นับถือศาสนาคริสต์ โดยมีเพียง 2 ครอบครัวที่ยังคงนับถือศาสนาพุทธ การคมนาคมและติดต่อกับชุมชนรอบข้างเป็นไปด้วยความสะดวก ประชากรส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมด้วยการเพาะปลูกข้าว ข้าวโพด กระเทียม และถั่วลิสง โดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติและน้ำจากแม่น้ำอิง

ผู้ก่อตั้งชุมชนบ้านงามเมือง เป็นกลุ่มคนที่อพยพจากจังหวัดแพร่และจังหวัดน่าน เมื่อประมาณปี พ.ศ.2475 มาตั้งรกรากอยู่บริเวณฝักทิสใต้ของลำห้วยแดนเมือง และขึ้นตรงกับบ้านน้ำแพร่ ตำบลยางหอม อำเภอเทิง ในขณะนั้น และได้ขอแยกออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่โดยใช้ชื่อว่า “บ้านงามเมือง” เมื่อปี พ.ศ.2523 โดยผู้นำในชุมชนบ้านงามเมืองมีในปัจจุบันมีอยู่หลายด้านและหลายลักษณะ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ ในอดีตผู้นำตามธรรมชาติจะมีบทบาทมากในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่ทุกคนในหมู่บ้านให้ความเคารพและคอยปรึกษาหรือเกี่ยวกับด้านพิธีกรรมตามความเชื่อของชุมชน ผู้นำทางด้านความคิดที่คอยชี้แนะในด้านการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ผู้นำทางด้านอาชีพที่เป็นแบบอย่างในด้านการประกอบอาชีพและคอยให้คำปรึกษาในด้านเทคนิคและวิธีปฏิบัติของคนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งผู้นำตามธรรมชาติเหล่านี้ คนในชุมชนได้ให้การยอมรับและนับถือในฐานะที่เป็น “ผู้รู้” หรือ “ผู้อาวุโส” ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและระบบวัฒนธรรมของชุมชน ในขณะที่ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และอาสาสมัครต่างๆ นั้น เกิดขึ้นเมื่อชุมชนมีความสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะภาครัฐ จึงมีลักษณะที่เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนรุ่นใหม่ที่สามารถติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐได้

กลุ่มและองค์กรในชุมชนบ้านงามเมือง มีทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มเซลล์ กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก กลุ่มและองค์กรเหล่านี้ก็ได้มีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยอาศัยความเป็นเครือข่าย ความเป็นปึกแผ่น และความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกต่อเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องของส่วนรวม(หน้าหมู่บ้าน)มากกว่าเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่เกิดจากการผลักดันแลสนับสนุนจากภายนอกนั้น มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ เกิดจากภายนอกแต่สอดคล้องกับเงื่อนไขและความจำเป็นของชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ซึ่งริเริ่มจากภายนอก แต่เนื่องมาจากชาวบ้านมีความจำเป็นในด้านการดูแลสุขภาพเป็นทุนเดิม ดังนั้นกลุ่ม อสม.จึงสามารถตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดจากภายนอกโดยตรงโดยไม่ได้เกิดจากเงื่อนไขความจำเป็นของชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจัดตั้งโดยฝ่ายปกครองที่ต้องการจะเข้ามาทำงานพัฒนาในหมู่บ้าน แต่ภายใต้อุดมการณ์นั้นต้องการที่จะควบคุมดูแล โดยให้มีกลไกในชุมชนที่สามารถติดต่อสื่อสารและสั่งการในนโยบายต่างๆ ที่ต้องการให้หมู่บ้านทำ ซึ่งค่อนข้างที่จะตอบสนองวัตถุประสงค์ของหน่วยงานภาครัฐมากกว่าความต้องการของชาวบ้าน จึงมักมีข้อจำกัดในด้านการตอบสนองต่อปัญหาของชุมชน

ระบบการผลิต ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นฐานการผลิตของชุมชน ชาวบ้านงามเมืองได้มีการจำแนกและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกิน เช่น ที่นา ที่สวน หนองน้ำ แม่น้ำ ป่าชุมชน และป่าต้นน้ำ โดยมีระบบการจัดการและจัดสรรทรัพยากรดังกล่าวให้เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ในอดีตการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านงามเมืองส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก เหลือจากนั้นถึงค่อยเก็บไปขายหรือแจกจ่ายให้กับครอบครัวอื่นๆ แต่ในภาวะสังคมยุคปัจจุบัน แต่ละครอบครัวต่างก็มีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นในการดำรงชีวิต ทำให้ครอบครัวจำเป็นต้องเพิ่มรายได้ โดยการทำการเกษตรเพื่อการขาย มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและปัจจัยในการผลิตเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่ชุมชนก็ได้พยายามรักษาระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและความรู้สึกในความเป็นชุมชนให้คงอยู่ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยกิจกรรมการลงแขก (เอามื้อ) และรักษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติโดยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อตกลง และวิธีการใช้ไปในเชิงของการอนุรักษ์ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเกิดประโยชน์สูงสุด และมีการทำนุบำรุง รักษา ทรัพยากรเหล่านั้นให้มีใช้ไปตลอดจนถึงรุ่นลูกหลานที่กำลังจะเกิดมาในอนาคต

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ชุมชนใช้การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านระบบครอบครัวและเครือญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์อย่างกลมเกลียวเหนียวแน่น อันเนื่องมาจากในอดีตการแต่งงานของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการแต่งงานกันเองของคนในหมู่บ้านงามเมืองหรือบ้านแดนเมือง จึงก่อให้เกิดระบบเครือญาติที่แนบแน่นและเป็นปึกแผ่น ประกอบกับการที่ถูกรังเกียจจากสังคมภายนอกจึงทำให้คนในชุมชนเห็นอกเห็นใจ รักใคร่ ประองคอง และเข้าใจกันในฐานะเป็นผู้ที่ประสบกับปัญหาเหมือนกัน ดังนั้นการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของครอบครัวและเครือญาติที่เต็มไปด้วยความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้ออาทร การถ้อยทีถ้อยอาศัย และช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน นอกเหนือไปจากความสัมพันธ์แบบครอบครัวและเครือญาติแล้ว ชุมชนยังมีความสัมพันธ์ ในรูปแบบของการลงแขกแลกเปลี่ยนแรงงานอีกด้วย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์หลักของชุมชนในการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือซึ่งและกันในระบบการผลิต โดยเฉพาะการทำนาในรูปแบบของการลงแขกหรือที่ชาวบ้านเรียกเป็นภาษาเหนือว่า “การเอามื้อ” ซึ่งเป็นกลวิธีที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มคนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการทำงานให้เสร็จสิ้นไปทีละแห่งโดยใช้คนทั้งหมดมาร่วมมือกัน

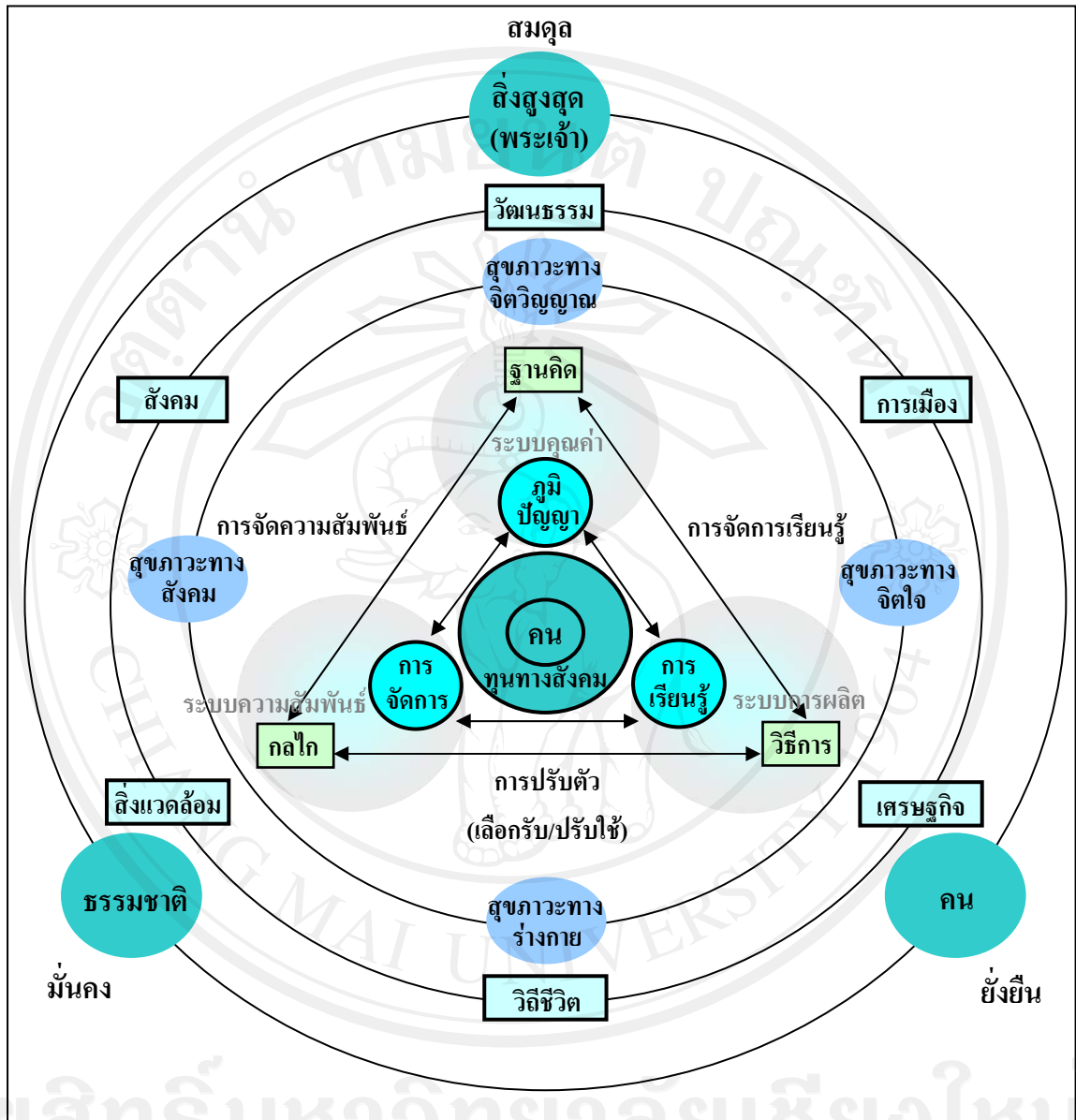
ระบบคุณค่า อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (สิ่งสูงสุด) นั้น ในอดีตชุมชนบ้านงามเมืองมีความเชื่อเรื่องผี ไม่ว่าจะเป็นเก้าผี (ผีบรรพบุรุษ) ผีเรือน เทวดา ฯลฯ ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติตามแบบฉบับของชุมชนล้านนาชนบทโดยทั่วไป แต่หลังจากที่ชุมชนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ จึงได้ค่อยๆปรับเปลี่ยนความเชื่อมานับถือพระเจ้า ในฐานะที่เป็นสิ่งสูงสุด และได้จัดปรับพิธีกรรมต่างๆ โดยยังคงความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่างที่ไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ไว้ เช่น การนับถือบรรพบุรุษ หรือ ความเชื่อในเรื่องบาปบุญ คุณโทษ เป็นต้น ตลอดจนได้สร้างพิธีกรรมใหม่ขึ้นมาทดแทนพิธีกรรมดั้งเดิมที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติทางศาสนาอีกด้วย เช่น พิธีกรรมการหนุนใจแทนพิธีการสู่ขวัญ การอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าแทนการสวดมนต์และท่องคาถา เป็นต้น ซึ่งระบบคุณค่าของชุมชนนั้น ไม่สามารถจะอธิบายโดยแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดกับระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบริบทชุมชน ทูตทางสังคม องค์กร ผู้นำ และความสัมพันธ์ในชุมชนตามโครงสร้างทางวัฒนธรรม อันได้แก่ ระบบความเชื่อ ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกัน

ชุมชนบ้านงามเมือง เป็นชุมชนที่ยังคงมีโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ในแบบดั้งเดิมหลงเหลืออยู่มาก แม้ว่าหลายสิ่งหลายอย่างจะเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ การรับเอาวัฒนธรรมและค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาในชุมชน อีกทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่ตลอดเวลา แต่หากพิจารณาจากความเป็นจริงในชุมชนแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ(ที่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นสิ่งสูงสุด หรือ พระเจ้า)ซึ่งมีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนก็ยังคงมีอยู่ ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมชุมชนก็ได้อาศัยความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติมาเป็นความสัมพันธ์พื้นฐานในการจัดการด้านต่างๆ และระบบคุณค่าที่สะท้อนถึงความเป็นปึกแผ่น ความสามัคคีปรองดอง ความเป็นพี่เป็นน้อง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการเคารพในสิทธิหน้าหมู่ ฯลฯ สิ่งต่างๆเหล่านี้ก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ในชุมชนบ้านงามเมือง

2. การดูแลสุขภาพของชุมชน

การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง เป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ที่เชื่อมโยงกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถอธิบายภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชนได้ดังนี้

รูปที่ 5 กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน

1. อุดมการณ์ และ ฐานคิด ของกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชน

อุดมการณ์ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยหมายถึง ระบบคิด ระบบคุณค่า ตลอดจนค่านิยมของชุมชนที่มีต่อการดูแลสุขภาพคนในชุมชน โดยพิจารณาในมิติทางด้านวัฒนธรรมหรือระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองมีอุดมการณ์ และ ฐานคิด ที่สำคัญ ดังนี้

1.1 ความเชื่อ และความศรัทธาในศาสนา

ชุมชนบ้านงามเมืองได้ใช้ความเชื่อและความศรัทธาในศาสนามาเป็นรากฐานในการพัฒนาระบบสุขภาพและกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนมาตั้งแต่ครั้งอดีต โดยความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนมีลักษณะที่เป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ อันประกอบไปด้วย ความเชื่อเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามกฎของธรรมชาติ ความเป็นเหตุเป็นผลตามหลักอิทัปปัจจยตา บาปบุญคุณโทษ เคราะห์กรรม ดวงชะตา ฯลฯ รวมถึงความเชื่อเรื่องผี ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เช่น พิธีสู่ขวัญ ส่งเคราะห์ สืบชะตา บูชาเทียน รวมไปถึงการรักษาโรคด้วยสมุนไพร การย่ำขาง เสกเป่าคาถา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน จนกระทั่งชุมชนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ชาวบ้านก็ได้นำเอาความเชื่อและความศรัทธาในศาสนาคริสต์ อาทิเช่น หลักคำสอนในเรื่องความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี และความเชื่อในเรื่องความสมดุลระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งสูงสุด เป็นต้น มาผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป และถึงแม้ว่าการเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์จะทำให้ชุมชนจำเป็นต้องละทิ้งประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนล้านนาที่สำคัญบางอย่างไป เช่น พิธีสู่ขวัญ ส่งเคราะห์ รดน้ำดำหัว การรักษาโรคด้วยการเสกเป่าคาถาอาคม เป็นต้น แต่ชุมชนก็ได้สร้างพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติบางอย่างขึ้นมาทดแทน เช่น พิธีกรรมการหนุนใจ การอธิษฐานจิต และการขอพรจากพระเจ้าเป็นเจ้า เป็นต้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการปรับตัวของชุมชน โดยวิธีการเลือกรับและปรับใช้ ซึ่งเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนกับบทบัญญัติของคริสต์ศาสนาได้อย่างกลมกลืนและลงตัว

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพ

ชุมชนบ้านงามเมืองในอดีต ได้อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพตามวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนมาเป็นฐานในกระบวนการดูแลสุขภาพ โดยเป็นฐานคิด การดูแลสุขภาพที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต อย่างเป็นองค์รวม ซึ่งสะท้อนคุณค่าออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติต่างๆ ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ชุมชนก็ได้ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ได้อย่างลงตัว ทั้งยังได้มีการสร้างพิธีกรรมขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนพิธีกรรมสำคัญบางอย่างที่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนา และได้นำมาใช้เป็นฐานคิดในด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

1.3 จิตสำนึก และความมุ่งมั่นในการดูแลสุขภาพ

กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง เกิดจากจากอุดมการณ์ดั้งเดิมของชุมชนที่โหยหาการมีสุขภาพดีและการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขและมีศักดิ์ศรีเหมือนกับชุมชนอื่นๆ จึงก่อรูปเป็นจิตสำนึกและความมุ่งมั่นของคนในชุมชนที่จะมุ่งดูแลสุขภาพของตนเอง

และสมาชิกในชุมชน ด้วยความรัก ความสามัคคี การมีส่วนร่วม การพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน บนฐานคิดของความศรัทธาในศาสนา ความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติพี่น้อง และการมองปัญหาสุขภาพว่าเป็นปัญหาหน้าหมู่บ้านของชุมชนที่ทุกคนต้องร่วมกันแก้ไขภายใต้ระบบคุณค่าของชุมชน

จากอุดมการณ์ดังกล่าว นำมาสู่การคิดค้นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการแสวงหาความร่วมมือร่วมใจจากพันธมิตรที่มีจิตสำนึกร่วม พร้อมๆ ไปด้วย การถ่ายทอด ต่อยอด อุดมการณ์ผ่านทางพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น พิธีกรรมการหนุนใจ การร่วมกันอธิษฐานจิตเพื่อขอพรจากพระเจ้า และการประกอบศาสนกิจต่างๆ โดยมีศูนย์กลางของการเรียนรู้ร่วมกันอยู่ที่คริสตจักรร่วมเกล้า ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางด้านความศรัทธา ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ ที่มุ่งถ่ายทอดอุดมการณ์เกี่ยวกับความรัก ความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นปึกแผ่น ความเสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันมาประยุกต์ใช้กับการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และคนในสังคม

2. กลไก และการจัดการ กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน

กลไก และการจัดการในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน ในที่นี้หมายถึง ผู้นำองค์กร และทุนทางสังคมของชุมชนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน ทั้งบทบาททางตรงและทางอ้อม ซึ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน บ้านงามเมือง สามารถอธิบายกลไกการดำเนินงานได้ใน 2 ลักษณะ อันได้แก่ กลไกภายในชุมชน และกลไกภายนอก ที่เข้ามาสนับสนุนและสร้างเงื่อนไขในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน

2.1 กลไกภายในชุมชน กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองมีกลไกภายในชุมชนที่สำคัญ ซึ่งมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนกิจกรรมการดูแลสุขภาพของชุมชน ซึ่งก็ได้แก่ ทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนนั่นเอง จากการที่บ้านงามเมืองต้องประสบกับปัญหาโรคเรื้อนและวิกฤตการณ์ทางสังคม จึงเป็นการบีบบังคับให้ชุมชนต้องสร้างกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนภายใต้ศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีอยู่ ชุมชนจึงได้นำเอาฐานทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนอันได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม องค์กร และทรัพยากรธรรมชาติ มาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพ โดยชุมชนได้อาศัยศักยภาพของผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน และ อสม. รวมถึงผู้นำตามธรรมชาติ เช่น ผู้นำด้านความคิด ผู้นำด้านจิตวิญญาณ ผู้รู้ ผู้อาวุโส และหมอสุนไพโร ซึ่งส่วนบุคคลที่มีศักยภาพและความเชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละด้านที่คนในชุมชนให้การยอมรับ มาใช้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพ ร่วมกับการอาศัยพลังของกลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งกลุ่มที่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน และ กลุ่ม อสม. และกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นมาเองของคนในชุมชน เช่น กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ และกลุ่ม

เซลล์ รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งแม่น้ำ ป่าไม้ ที่ดินทำกิน ซึ่งชุมชนอาศัยศักยภาพของทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนเหล่านี้มาเป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน

2.2 กลไกภายนอกชุมชน กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง นอกจากจะมีกลไกภายในที่ช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมและการดำเนินงานแล้ว ยังได้มีกลไกจากภายนอกชุมชนซึ่งมีบทบาทในการเข้ามาส่งเสริม สร้างโอกาส และสร้างเงื่อนไขในการผลักดันให้กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ชุมชนต้องการได้ โดยกลไกภายนอกชุมชน ที่สำคัญได้แก่ สถาบันแมคเคนที่มีส่วนช่วยสนับสนุนงบประมาณ เวชภัณฑ์ บุคลากรด้านการรักษาพยาบาล ตลอดจนถึงกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ เช่น ด้านการประกอบอาชีพ ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา ด้านศาสนา นอกจากนี้บุคลากรสาธารณสุขก็ได้เข้ามาสนับสนุนทางด้านวิชาการและเรียนรู้ด้านการจัดการสุขภาพร่วมกับคนในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลยางฮอมมีส่วนในการสนับสนุนงบประมาณ และเครือข่ายการเรียนรู้ช่วงผลยาซึ่งเข้ามาร่วมสร้างพื้นที่ทางการเรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพให้กับคนในชุมชน

นอกจากกลไกการดำเนินงานในกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนซึ่งมีทั้งที่เป็นกลไกภายในและกลไกภายนอกชุมชนแล้ว กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองยังได้ใช้การจัดการที่หลากหลายในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพและพัฒนาระบบสุขภาพของคนในชุมชนให้เกิดความเสมอภาค ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความสมดุล บนพื้นฐานของความพอดีและความมีเหตุผล รวมไปถึงการปรับตัวของระบบสุขภาพ ซึ่งกระบวนการจัดการด้านสุขภาพดังกล่าว ประกอบไปด้วย

1) การจัดการความสัมพันธ์

การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการตนเองภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน โดยบ้านงามเมืองมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ มีศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เมื่อชุมชนประสบกับปัญหาโรคเรื้อนซึ่งส่งผลกระทบต่อทางสังคมอย่างรุนแรง ชุมชนจึงลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาของตนเองโดยอาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชนมาเป็นฐานในการแก้ไขปัญหา และพัฒนามาเป็นกระบวนการจัดการด้านสุขภาพภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน โดยการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและปัจจัยในระบบสุขภาพอันได้แก่ คน สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา ที่เชื่อมโยงมิติด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชนให้เกิดความสมดุลในระบบสุขภาพ

2) การจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ในระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ใช้การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติการด้านการดูแลสุขภาพในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยให้การสนับสนุนให้ชุมชนได้ทบทวนและวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขที่ส่งผลต่ออารมณ์สุขภาพที่ดีของคนในชุมชน ตลอดจนอุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนด้วยกระบวนการวิเคราะห์เชิงเหตุและผล เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่จะประยุกต์ใช้คุณค่า ความหมาย หรือความรู้เดิมของชุมชน ผสมผสานกับความรู้จากภายนอก เพื่อให้รับใช้ชุมชนท่ามกลางสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินงานด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนบนพื้นฐานของควมมีเหตุผล และนำควมมีเหตุผลดังกล่าวไปใช้ในการพิจารณาถึงระดับควมพอดีในระบบสุขภาพ

3) การเลือกรับ และปรับใช้

การเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกและกระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพของชุมชนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ การที่ชุมชนบ้านงามเมืองสามารถจัดการด้านสุขภาพของชุมชน และดำรงความเป็นชุมชนอยู่ได้ท่ามกลางควมเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ ชุมชนมีกระบวนการปรับตัวที่ใช้การเลือกรับและปรับใช้ โดยรู้จักเลือกพิจารณารับเอาแต่สิ่งที่ดีๆของแต่ละกระแส แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทและระบบสุขภาพของชุมชนอย่างรู้เท่าทัน โดยยึดหลักควมพอดีและมีเหตุผล จนกลายเป็นภูมิคุ้มกันในตัวของชุมชนให้พร้อมรับต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3. เทคนิค และวิธีการ ของกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชน

กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง นอกจากจะอาศัยกลไกทั้งภายในและกลไกภายนอกชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนแล้ว ชุมชนยังได้ใช้เทคนิคที่หลากหลาย และวิธีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในด้านการดูแลสุขภาพ ดังนี้

3.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการมีวิถีชีวิตที่ดี

การได้เข้าร่วม โครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและพัฒนาระบบการจัดการด้านสุขภาพของชุมชนนำอยู่ของอำเภอขุนตาล มีส่วนสำคัญที่ทำให้แกนนำชุมชนบ้านงามเมือง ในฐานะของผู้ร่วมวิจัยได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างให้มีวิถีชีวิตด้านสุขภาพที่ดีและเชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวมมากขึ้น จากการเข้าร่วม “เวทีปรับคำกึ่ง” ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การศึกษาบริบทของอำเภอขุนตาล การทบทวนประวัติศาสตร์ของชุมชน การค้นหาทุนทางสังคม(ของดี)ที่มีอยู่ในชุมชน การวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนถึงการร่วมกันกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนอยากจะให้

เกิดขึ้นในอนาคต ทำให้แกนนำชุมชนได้ทบทวนตนเองจนเข้าใจในตัวคนที่แท้จริง ก่อให้เกิด “สำนึกรักบ้านเกิด” และความมุ่งมั่นที่จะดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน

3.2 การแสวงหาพันธมิตรและขยายจิตสำนึกร่วม

หลังจากแกนนำชุมชนได้ผ่านกระบวนการเสริมสร้างวิถีคิดแบบองค์รวมและเกิดจิตสำนึกร่วมแล้ว จึงได้ขยายความคิดและแสวงหาพันธมิตรเพื่อเป็นแนวร่วมในการดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวและการเป็นเครือข่ายกันในการโน้มน้าวและชักชวนกันในโอกาสต่างๆ เช่น งานบุญ งานศพ และงานพิธีอื่นๆ ของชุมชน รวมไปถึงการปฏิบัติตนให้เป็นอย่างดีในด้านดูแลสุขภาพของแกนนำ เพื่อให้ชาวบ้านได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน ซึ่งเป็นกลวิธีการขยายแนวร่วมทั้งในด้านของจำนวนคนและการขยายจิตสำนึก โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน

3.3 การดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพภายใต้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน

การดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนบ้านงามเมือง เริ่มต้นจากศักยภาพที่มีอยู่เดิมของชุมชน คือ กลุ่มและองค์กรที่มีการรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมในชุมชน ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพโดยตรง แต่ให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งและการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มสหกรณ์ ออมทรัพย์เครดิตยูเนียน และกลุ่มพัฒนาสตรี เป็นต้น แต่เนื่องจากชุมชนบ้านงามเมืองมีกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพโดยตรง เช่น กลุ่มเซลล์ที่มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตคนในชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าและสัตว์น้ำซึ่งเป็นแหล่งอาหารโปรตีนของชุมชน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี จึงทำให้การเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนมีความหลากหลายและง่ายขึ้น

3.4 การบูรณาการและเชื่อมโยงกิจกรรม

การบูรณาการและเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ได้ดำเนินการทั้งกับกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนเองและดำเนินการร่วมกับเครือข่ายการดูแลสุขภาพของอำเภอขุนตาล ซึ่งในแต่ละกลุ่มก็ได้มีการเคลื่อนกิจกรรมไปตามบริบทของแต่ละตำบล โดยเริ่มจากการแสวงหาพันธมิตรและดำเนินกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม มีการพัฒนาและบูรณาการกิจกรรมของกลุ่มให้มีความหลากหลาย ซึ่งนอกจากการบูรณาการกิจกรรมภายในกลุ่มแล้ว แต่ละกลุ่มยังได้มีการเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างกลุ่มเพื่อเป็นการขยายกิจกรรมและขยายเครือข่าย โดยภายหลังได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่โดยให้ชื่อว่า “ชมรมสร้างสุขภาพประจำตำบล”

ซึ่งเป็นการรวบรวมเอากลุ่มต่างๆภายในตำบลที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพมาบูรณาการกิจกรรม เพื่อเป็นการสร้างกระแสสังคมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

3.5 การสรุปบทเรียนเพื่อการเรียนรู้

การดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง และกลุ่มต่างๆ ในอำเภอขุนตาลนั้นใช้กระบวนการดำเนินงานหลากหลายรูปแบบ เช่น การลงมือทดลองดูจากการปฏิบัติจริง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยอาศัยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีถอดบทเรียน การศึกษาดูงานระหว่างกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งในแต่ละกลุ่มได้มีการสรุปและถอดบทเรียนกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนทุกครั้ง โดยการพูดคุย สนทนา ตลอดจนถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับตำบลและอำเภอ จนเกิดการเรียนรู้และมีการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนากระบวนการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม

3.6 การขยายเครือข่ายการเรียนรู้

ชุมชนบ้านงามเมืองได้มีการบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพไปยังชุมชนอื่นๆในเขตพื้นที่อำเภอขุนตาลและชุมชนอื่นๆในจังหวัดเชียงรายในรูปแบบของเครือข่ายภาคีสุขภาพ ที่เป็นการขยายเครือข่ายทั้งในมิติของพื้นที่และโอกาสทางการเรียนรู้ระบบสุขภาพภาคประชาชน จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของเครือข่ายการเรียนรู้ระบบสุขภาพภาคประชาชนจังหวัดเชียงราย (เครือข่ายช่วงผญา)ในเวลาต่อมา

วิธีการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองที่กล่าวมาข้างต้นได้อาศัยเทคนิคที่หลากหลายในการหนุนเสริม และพัฒนากระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้

กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ใช้การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านการปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ การสร้างเสริมปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญา ตลอดจนถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีมิติเชิงสังคมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ยังได้มีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีถอดบทเรียน และการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเครือข่าย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการเปิดพื้นที่และโอกาสทางการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนที่เป็นการเรียนรู้ตามภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นซึ่งไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่มีจุดเด่นก็คือเป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตและประสบการณ์ตรง โดยเรียนรู้กับของจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

2) สัมพันธภาพที่ดีของคนในชุมชน

กิจกรรมในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง มักจะอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนเสมอ โดยสัมพันธ์ภาพที่ดีดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้นของชาวบ้าน ประกอบกับคำสอนของศาสนาที่มุ่งเน้นให้มนุษย์มีความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร และการให้อภัย ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนให้สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นด้าน การดำเนินชีวิต การช่วยเหลือกันทางด้าน เศรษฐกิจ รวมไปถึงการห่วงใยดูแลกันในยามเจ็บป่วยตามกำลังความสามารถของสมาชิกในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นการดูแลสุขภาพทางสังคมของคนในชุมชน โดยใช้สัมพันธ์ภาพที่ดีเป็นตัวขับเคลื่อน

3) การสื่อสารแบบชาวบ้าน

กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ได้ใช้การสื่อสารแบบชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพ และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ไปยังเครือข่ายภาคีสุขภาพ ซึ่งการสื่อสารของชาวบ้านงามเมืองมีทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยอาศัยช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ได้แก่ การปฏิบัติศาสนกิจในคริสตจักรในงาน พิธีต่างๆ การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ตลอดจนการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน โดยใช้การสื่อสารแบบปากต่อปาก ด้วยการชักชวนพูดคุย สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระภายใต้บรรยากาศที่เป็นกันเองและความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบดังกล่าวนำมาซึ่ง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความสมัครสมานสามัคคีที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

4) การบริหารจัดการที่ดี

การบริหารจัดการด้านสุขภาพที่ดี ถือเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง เพราะเป็นกลไกที่จะควบคุมให้การดำเนินการด้านต่างๆของกระบวนการดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการบริหารจัดการที่ดีนี้เองที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความเข้มแข็งในกระบวนการทำงานของชุมชน โดยการบริหารจัดการระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองใช้การจัดการด้านสุขภาพที่ประกอบไปด้วย การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพ การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และปรับตัวด้วยการเลือกรับ ประโยชน์ ที่มุ่งสร้างความสมดุลของระบบสุขภาพ โดยมีหัวใจของการบริหารจัดการอยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชน ความยืดหยุ่น และอาศัยสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนในชุมชนเป็นตัวเกาะเกี่ยว

5) การมีส่วนร่วม

กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ได้อาศัยการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากเครือข่ายภาคีสุขภาพต่างๆ อันได้แก่ องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายการเรียนรู้ระบบสุขภาพภาคประชาชนจังหวัดเชียงราย (เครือข่าย

ช่วงผลยา) ซึ่งกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองก็ได้มีการเสริมสร้างให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมเรียนรู้ และร่วมกันปรับแนวทางการดูแลสุขภาพให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

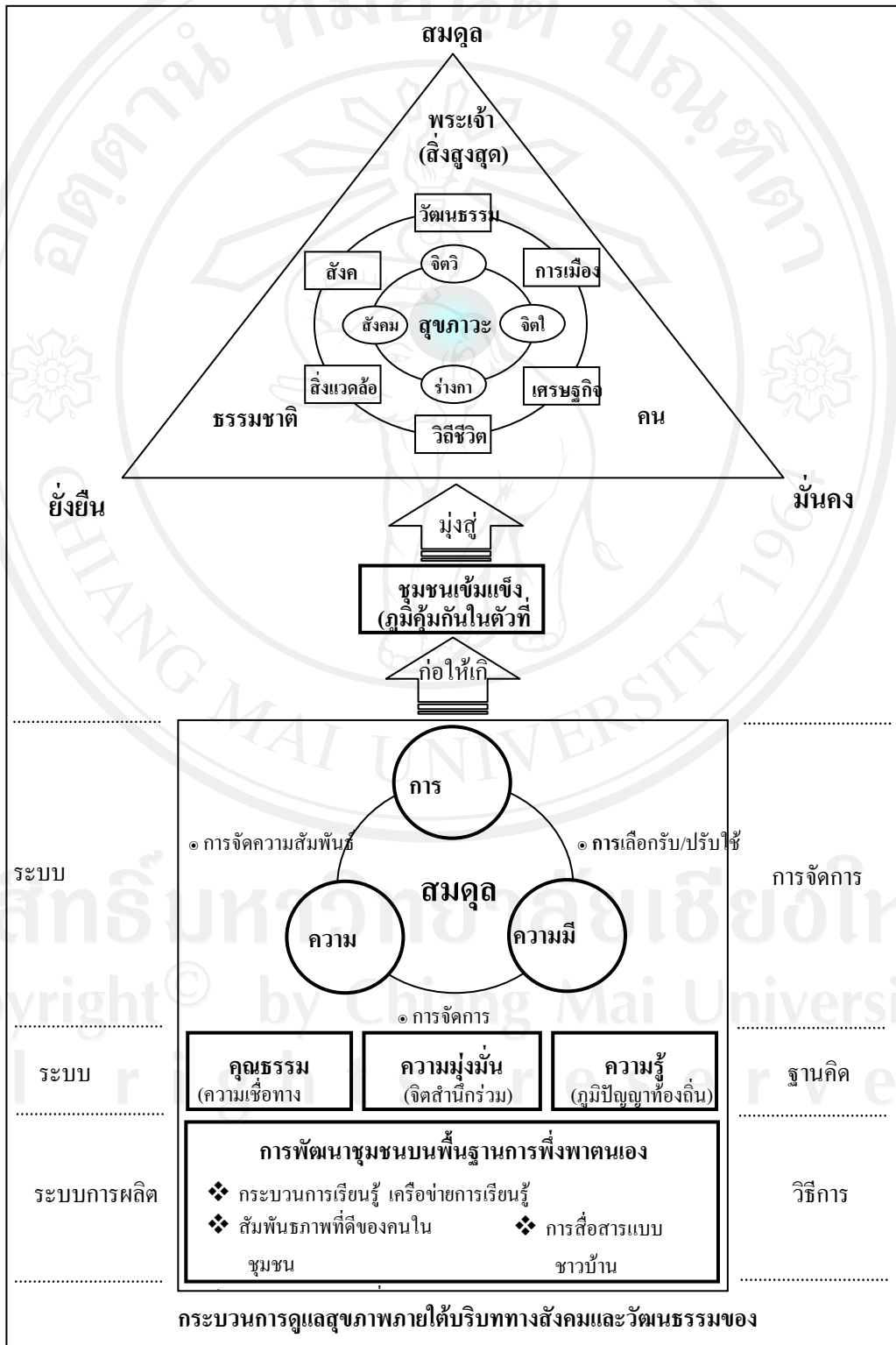
โดยสรุปแล้ว การดูแลสุขภาพของคนในชุมชนชุมชนบ้านงามเมืองเป็นกระบวนการจัดการด้านสุขภาพบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน อันมีฐานคิดมาจากคุณธรรมทางศาสนาที่เป็นการผสมผสานระหว่างหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างคุณภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และพระเจ้า กับภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพตามความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมุ่งสร้างความสุขสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต ก่อให้เกิดสำนึกและความมุ่งมั่นที่จะดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ด้วยการอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมให้เครือข่ายภาคีสุขภาพได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพ การจัดการเรียนรู้ และการปรับตัวด้วยวิธีการเลือกรับปรับใช้ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ที่ใช้ยุทธวิธีหลากหลายภายใต้การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติการด้านการดูแลสุขภาพในวิถีชีวิตจริง ซึ่งเป็นระบบการผลิตของชุมชน อาทิเช่น การสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกด้านการดูแลสุขภาพ โดยอาศัยการสื่อสารแบบชาวบ้าน การบริหารจัดการระบบสุขภาพ โดยอาศัยความเป็นเครือข่ายที่แน่น การเสริมสร้างให้องค์กรทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดการด้านสุขภาพของชุมชนในลักษณะเครือข่ายภาคีสุขภาพ และการดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพบนพื้นฐานสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนในชุมชน ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างคนในชุมชน คนกับทรัพยากรธรรมชาติ และคนกับพระเจ้า อันจะนำมาซึ่งสุขภาวะของคนในชุมชน

3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในด้านการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางที่มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย โดยเป็นทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤต และทำให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวคิดที่สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการดำรงชีวิตของคนไทยในทุกสาขาวิชาชีพและในทุกๆด้าน รวมไปถึงด้านการ

คุณลักษณะของคนในชุมชนด้วย ซึ่งจากการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกระบวนการคุณลักษณะของชุมชนบ้านงามเมือง พบว่า

รูปที่ 6 การคุณลักษณะของชุมชนงามเมืองเมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจ

ฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนบ้านงามเมือง ใช้คุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ อันได้แก่ ความรัก ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือแบ่งปัน การให้อภัย และการมุ่งรักษาสมดุลระหว่างคน ธรรมชาติ และพระเจ้า ซึ่งผสมผสานกับภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนที่เห็นถึงความเชื่อมโยงของสุขภาพกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต ก่อให้เกิดจิตสำนึกและความมุ่งมั่นของคนในชุมชนที่จะดูแลรักษาความสมดุลของคน ธรรมชาติ และพระเจ้า เพื่อการมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน โดยอาศัยฐานคิดดังกล่าวมาเป็นรากฐานในการพัฒนากระบวนการดูแลสุขภาพภายใต้ระบบคุณค่าของชุมชน

วิธีการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนได้อาศัยวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเอง โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก พร้อมกับสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายสุขภาพในการเข้ามาสนับสนุนและเรียนรู้ระบบสุขภาพร่วมกับชุมชน การขับเคลื่อนขับเคลื่อนกิจกรรมการดูแลสุขภาพให้ยุทธวิธีที่หลากหลายภายใต้วิถีชีวิตและระบบการผลิตของชุมชน อันได้แก่ การสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกด้านการดูแลสุขภาพโดยอาศัยการสื่อสารแนวราบแบบชาวบ้าน การบริหารจัดการระบบสุขภาพโดยอาศัยความเป็นเครือญาติ พี่น้อง การเสริมสร้างให้องค์กรทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดการด้านสุขภาพของชุมชนในลักษณะของเครือข่ายภาคีสุขภาพ และการดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพบนพื้นฐานสัมพันธภาพที่ดีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การจัดการด้านการดูแลสุขภาพของชุมชน ให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเพื่อสร้างความสมดุลของระบบสุขภาพภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพให้เกิดความพอดี โดยอาศัยสัมพันธภาพที่ดีของคนในชุมชน การจัดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพในวิถีชีวิตจริง และการวิเคราะห์เชิงเหตุผลเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพ และการปรับตัวด้วยการเลือกรับเอาองค์ความรู้และวิธีการจัดการด้านสุขภาพแล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับระบบสุขภาพและบริบทของชุมชน ซึ่งการจัดการด้านการดูแลสุขภาพภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชนนี้ จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถรักษาสมดุลระหว่างคนในชุมชน ธรรมชาติแวดล้อม และพระเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด อันจะส่งผลให้คนในชุมชนมีสุขภาวะทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต โดยมีภูมิคุ้มกันที่ดีและสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆของโลกภายนอก

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองในครั้งนี้ เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนภายใต้โครงสร้างทางวัฒนธรรมชุมชน อันได้แก่ ระบบคุณค่า ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และระบบการผลิตของชุมชน ซึ่งผลการศึกษพบว่า การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองเป็นกระบวนการจัดการด้านสุขภาพบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นเพื่อให้สามารถเข้าใจถึงปรากฏการณ์ทางสังคมด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองได้อย่างรอบด้านและชัดเจน ผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลการวิจัยโดยจำแนกออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. ลักษณะเฉพาะของกระบวนการดูแลสุขภาพภายใต้บริบทของชุมชน

การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง เป็นกระบวนการจัดการด้านสุขภาพของคนในชุมชนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ต้องประสบปัญหาโรคเรื้อนซึ่งเป็นโรคติดต่อที่ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรงด้วยการถูกรังเกียจจากสังคมรอบด้าน จึงทำให้ชุมชนต้องลุกขึ้นมาจัดการปัญหาต่างๆด้วยตนเองโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้ไปสู่การมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวภายใต้บริบทและเงื่อนไขของชุมชนในช่วงเวลานั้นๆ กล่าวคือ

ในช่วงแรก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชุมชนประสบกับปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อน และวิกฤตการณ์ด้านสังคมอันเกิดจากการรังเกียจและไม่ยอมรับจากสังคมรอบข้าง การดูแลสุขภาพของชุมชนในช่วงนั้น จึงเป็นกระบวนการจัดการกับปัญหาโดยอาศัยทุนทางสังคมและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งชุมชนก็ได้นำเอาทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ในการจัดการกับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ โดยเริ่มต้นจาก “คน” ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่ชุมชนมีอยู่ อันได้แก่ ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้รู้ ผู้อาวุโส แกนนำชาวบ้าน ฯลฯ ดังจะสังเกตได้จากเหตุการณ์ในอดีต เมื่อชุมชนต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางสังคมอันเกิดจากปัญหาโรคเรื้อน และวิกฤตเศรษฐกิจจากอุทกภัยในปี พ.ศ.2509 ผู้นำตามธรรมชาติ เช่น พ่อหมอดัน หลวงแสนอินทร์, พ่ออู๋เกรียง อุดมา, พ่อหน้อยดำ แก้วหล่อ, พ่ออู๋ซุ่ม พรหมณัธิ และแกนนำชาวบ้าน ต่างก็ได้ปรึกษารื้อและลุกขึ้นมาช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ โดยอาศัยศักยภาพและภูมิปัญญาในแต่ละด้านที่ตนมีอยู่มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น พ่อหมอดันก็อาศัยความรู้ในด้านการดูแลและรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนที่ได้รับการฝึกฝนมาจากสถาบัน

แมคเคนช่วยในด้านการรักษาผู้ป่วยด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน พ่อหน้อยคำก็ได้ใช้ความรู้และภูมิปัญญาในด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรและคาถาอาคมที่ได้รับการสืบทอดมาจากพ่อในการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนร่วมกับพ่อหมอดัน พ่ออ้อยซุ่มก็ได้อาศัยความชำนาญด้านป่าช่วยหาสมุนไพรร่วมกับพ่อหน้อยคำเพื่อนำมาปลูกไว้ในชุมชน พ่ออ้อยเกรียงก็ได้อาศัยการยอมรับของคนในชุมชนที่มีต่อตนเองในการชักจูงและโน้มน้าวให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของคนในชุมชนเป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ มาใช้เป็นฐานในการแก้ไขปัญหาอีกด้วย เช่น สมุนไพร สัตว์น้ำ ป่าไม้ เป็นต้น โดยมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรซึ่งมีอยู่จำกัดอย่างรู้คุณค่าในเชิงของการอนุรักษ์ เพื่อรักษาฐานทรัพยากรเหล่านี้ให้มีใช้ไปจนถึงรุ่นลูกหลานที่กำลังจะเกิดมาในอนาคต ซึ่งปรากฏการณ์ของกระบวนการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเองของชุมชนบ้านงามเมืองดังกล่าว สอดคล้องกับบทสรุปด้านการพัฒนาชุมชนของ กาญจนา แก้วเทพ (2530 : 35-52) ที่ได้ชี้ว่าในหมู่บ้านต่างๆที่ต้องเผชิญกับปัญหา มักจะมีกลุ่มชาวบ้านที่ลุกขึ้นมาพยายามดำเนินการด้านต่างๆเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชน โดยการพยายามระดมทรัพยากรและสรรพกำลังต่างๆไม่ว่าจะมาจากท้องถิ่นของเขาเอง หรือแหล่งความรู้ที่มาจากภายนอกเพื่อแก้ไขปัญหโดยอาศัยแนวทางการพึ่งตนเอง

ช่วงเวลาต่อมา หลังจากที่ชุมชนได้ใช้กระบวนการแก้ไขปัญหด้วยการพึ่งพาตนเองจนสามารถผ่านพ้นวิกฤตการณ์ด้านสังคมและปัญหาด้านการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อนมาได้ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาใช้ในการแก้ไขปัญหและพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆในเวลาต่อมา ดังจะสังเกตได้จากเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อปี พ.ศ.2540 ที่ชุมชนต้องรับมือกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม อันเกิดจากสภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ก็ยังคงเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหของชุมชน เช่น นายนอม และ อาจารย์สมมาตร อุดมา ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านความคิดของคนในชุมชน ก็ได้ลุกขึ้นมาเป็นตัวตั้งตัวตีให้มีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการของชาวบ้านเพื่อดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญห คอยกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน อีกทั้งยังได้พยายามให้มีการเชื่อมโยงความคิดและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพดังกล่าวให้สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน อาจารย์มัธยัสต์ มาทาศิษยาภิบาล ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรมและจิตวิญญาณ ก็ได้คอยให้คำปรึกษาและเทศนาปลอบโยนจิตใจ ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนาเพื่อให้นักในชุมชนนำมาเป็นหลักในการดำรงชีวิตและใช้เป็นฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชน พ่ออ้อยเกรียง อุดมา และพ่ออ้อยซุ่ม พรหมณัธิ ผู้นำทางด้านอาชีพ ก็คอยให้คำแนะนำในด้านการประกอบอาชีพ

ตลอดจนวิถีปฏิบัติของคนในชุมชนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ นางสมหมาย พรหมณ์ธิดินนท์ บุคคลต้นแบบด้านการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง ก็ได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีพแบบพึ่งพาตนเอง พร้อมกับคอยกระตุ้นสมาชิกในชุมชนให้หันมาใช้ชีวิตแบบพอเพียง พอหย่อนคำ แก้วหล่อ หมอสมุนไพรมหาของชุมชนก็ได้พยายามผสมผสานวิธีการดูแลรักษาสุขภาพ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิถีปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาคริสต์ รวมไปถึงผู้นำที่เป็นทางการของชุมชน อาทิเช่น พ่อหลวงศิลา พรหมณ์ธิดินนท์ และคณะกรรมการหมู่บ้านก็คอยเชื่อมประสานงานของชุมชนกับองค์กรภาครัฐ นายนอม อุตมา และนางสมหมาย พรหมณ์ธิดินนท์ สมาชิก อบต. ก็คอยผลักดันงบประมาณในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน พร้อมกันนั้นชุมชนยังได้อาศัยพลังของกลุ่มและองค์กรต่างๆ ทั้งที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เช่น กลุ่ม อสม. ก็ได้ส่งเสริมสมาชิกในชุมชนให้หันมาตระหนักในการดูแลสุขภาพของตนเอง สมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน กลุ่มเซลล์ก็มีการประกอบกิจกรรมการดูแลสุขภาพเพื่อดูแลและส่งเสริมสุขภาพจิตของคนในชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก็ดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ สัตว์น้ำในแม่น้ำอิง กลุ่มเกษตรอินทรีย์ก็มีการดำเนินกิจกรรมด้านการทำปุ๋ยหมักและทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี เป็นต้น นอกจากนี้แล้วชุมชนยังได้เรียนรู้ว่าการที่จะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนให้ได้อย่างยั่งยืนนั้น นอกจากจะใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนแล้ว ควรจะต้องอาศัยกลไกภายนอกเข้ามาสนับสนุนและสร้างเงื่อนไขในการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนด้วย ดังนั้นชุมชนจึงเปิดโอกาสให้องค์กรภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการจัดการด้านการดูแลสุขภาพของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย สถาบันแมคเคนที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชนในด้านการรักษาโรคเรื้อน การศึกษา การประกอบอาชีพ และด้านการเผยแพร่หลักคำสอนของศาสนาให้กับคนในชุมชน หน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ซึ่งเข้ามาสนับสนุนทางด้านวิชาการและการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพให้กับแกนนำและชาวบ้านในชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบลยางฮอมที่สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาระบบสุขภาพ และเครือข่ายการเรียนรู้ช่วงฉายาที่ได้เข้ามาเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน ซึ่งองค์กรภายนอกเหล่านี้ได้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุน การดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนรวมถึงการสร้างเงื่อนไขในระบบสุขภาพของชุมชนที่มุ่งเน้นให้ชาวบ้านหันมาพึ่งพาตนเองในการดูแลสุขภาพของตน สมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชนซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2547 :5-6) ที่เรียกร้องให้สังคมไทยหันกลับมาพึ่งตนเองในการดูแลสุขภาพ โดยใช้สิ่งที่ชุมชนมีอยู่เดิมชุมชน และสังคม โดยการมุ่งเน้นด้านการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง (Self-care) และแนวคิดของสถาบันวิจัย

และพัฒนามหาวิทยาลัย ขอนแก่น ที่เสนอให้มีการสนับสนุนให้ประชาชน ครอบครัว และชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองในด้านการดูแลสุขภาพ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการจัดการด้านสุขภาพโดยอาศัยศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างรู้เท่าทัน และนอกจากนั้นแล้วกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง โดยการพึ่งตนเองและการเปิดโอกาสให้องค์กรภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน ยังเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับที่สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน (2545) เสนอไว้ว่า การสนับสนุนให้ประชาชน ครอบครัว และชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองในด้านการดูแลสุขภาพนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน เพราะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการจัดการด้านสุขภาพโดยอาศัยศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีองค์กรภายนอกเป็นเพียงผู้สนับสนุน กระตุ้น และสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ สอดรับกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย

ในขณะที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเองก็ได้ให้ความสำคัญกับ“การพึ่งพาตนเอง” เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ดังทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล (อ้างใน สมพร เทพสิทธิ์ ,2548 : 39) ที่เสนอว่า การที่จะดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงได้นั้น ต้องใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ อันได้แก่ พึ่งตนเองทางจิตใจ พึ่งตนเองทางสังคม พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี และพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545) ที่ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาสังคม แล้วพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ในเนื้อแท้ก็คือ จริยศาสตร์เชิงพุทธที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั่นเอง

จากนันททัศนะของนักวิชาการและผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า “การพึ่งพาตนเอง” เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสังคมตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนถึงการพัฒนาระบบสุขภาพของประชาชน และจากปรากฏการณ์ทางสังคมในด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ก็ได้ชี้ให้เห็นได้ว่าวิกฤตโรคเรื้อนซึ่งเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมอย่างรุนแรงกับชุมชนนั้น ในทางกลับกันก็ได้กลายมาเป็นโอกาสที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งสามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การพัฒนาสุขภาพของชุมชนให้เป็น “ระบบสุขภาพพอเพียง” ได้

2. โครงสร้างของกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชน

การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง เป็นวัฒนธรรมการดูแลความสุขสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ของคนในชุมชน ที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งกระบวนการดูแลสุขภาพดังกล่าวสามารถอธิบายภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน ได้ดังนี้

2.1 อุดมการณ์และฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพ ฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนบ้านงามเมือง อาศัยคุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา อันได้แก่ ความเชื่อในเรื่องกฎของธรรมชาติที่ว่าด้วยการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ความเชื่อในเรื่องของเหตุและผล(อิทัปปัจจยตา)ตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธ และการกตัญญูต่อบิดา มารดา ผู้อาวุโส ตามความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวล้านนาชนบท ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติต่างๆ เช่น พิธีกรรม การสู่ขวัญ การส่งเคราะห์ การสืบชะตา การรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและคาถาอาคม เป็นต้น โดยภายหลังที่ชุมชนได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ก็ได้มีการบูรณาการความเชื่อดังกล่าวกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ที่มุ่งเน้นการรักษาสมดุลระหว่างคน ธรรมชาติแวดล้อม และพระเจ้า ที่เชื่อว่ามนุษย์และธรรมชาติแวดล้อมถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้า ดังนั้นมนุษย์ต้องศรัทธาในพระเจ้า และต้องดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง รวมไปถึงการดูแลรักษาธรรมชาติให้มีความสมดุล ซึ่งชุมชนได้นำเอาหลักคำสอนของศาสนามาผสมผสานกับกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดูแลสุขภาพตามความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยงกันของสุขภาพกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยการเลือกรับเอาหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ที่สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันกับความเชื่อดั้งเดิม เช่น ความรัก ความเอื้ออาทร การให้อภัย และการรักษาสมดุลของคนกับธรรมชาติแวดล้อมมาเป็นแกนหลักในการเชื่อมประสานระบบความเชื่อ จากนั้นจึงค่อยๆบูรณาการวิถีปฏิบัติด้านการดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนเพื่อไม่ให้ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนาคริสต์ เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพรตามความเชื่อดั้งเดิม แต่ไม่ให้มีการเสกเป่าด้วยคาถา หรือ การละเล่นดนตรีพื้นเมือง การจ้อย การชอ การร้องคำว ซึ่งเป็กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพจิตของคนในชุมชน แต่มีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ เป็นต้น ตลอดจนได้สร้างพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติในด้านการดูแลสุขภาพขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนพิธีกรรมบางอย่างที่ขัดต่อบทบัญญัติของศาสนาคริสต์ เช่น พิธีกรรมการหนุนใจของกลุ่มเซลล์แทนพิธีการสู่ขวัญซึ่งเป็นกิจกรรมการดูแลสุขภาพจิตของคนในชุมชน การสรรเสริญพระเจ้าแทนการสวดมนต์ในงานมงคลต่างๆ และการนมัสการและอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าแทนพิธีการสืบชะตา เป็นต้น โดยคุณธรรมตามหลักคำสอนดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้ถูกนำมาใช้เป็นฐานคิดในการดำเนินชีวิต ตลอดจนถึงการจัดการด้านสุขภาพ ภายใต้ระบบคุณค่าของชุมชน จนเกิด

เป็นจิตสำนึกและความมุ่งมั่นในอันที่จะมุ่งรักษาความสมดุลระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับพระเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด เพื่อการมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งการบูรณาการระบบความเชื่อเข้ากับวิถีปฏิบัติด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อารีรัตน์ ดิลกธนากุล (2540) ซึ่งได้ศึกษาวัฒนธรรมระบบคิด การปฏิบัติตนเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสุขภาพ และศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาด้านสุขภาพ แล้วพบว่า วัฒนธรรมระบบการคิดและการปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับระบบต่างๆ อันได้แก่ ระบบความคิด ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ ระบบเครือข่าย ระบบการปรับตัว การประนีประนอม ระบบการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ประสพการณ์ ฯลฯ ซึ่งระบบต่างๆเหล่านี้จะส่งผลต่อวิถีคิดและการวิถีการปฏิบัติตนของชาวบ้านในด้านการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งในยามปกติและยามเจ็บป่วย

นอกจากนี้ฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ยังได้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของ ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2544 : 3) ที่ว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีอุดมการณ์ที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยง สัมพันธ์ ในเชิงเกื้อกูลกัน ระหว่างมนุษย์แต่ละคนกับธรรมชาติแวดล้อม และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง รวมไปถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น ผี หรือพระเจ้า โดยดุลยภาพระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งสูงสุด ซึ่งฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน และโลกทัศน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้กล่าวมาข้างต้น แท้ที่จริงแล้วก็คือ การให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2530 : 177-181) ได้เสนอไว้ว่ามีความสัมพันธ์อยู่ 3 มิติ คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตัวแทนแห่งคุณค่าสูงสุดที่มนุษย์จะถือเป็นแบบอย่างและขัดเกลาตนเองเพื่อนำไปสู่ความดีงาม ซึ่งมักแสดงออกเสมอในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ แล้วถ่ายทอดให้ชนรุ่นต่อไป จนกลายเป็นปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อ ของคนในชุมชนและสังคมนั้นๆ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนซึ่งเกี่ยวข้องกับความรักกันฉันท์พี่น้อง การช่วยเหลือกันและกัน การแบ่งปัน ซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปแบบประเพณี เช่น ประเพณีลงแขก ประเพณีการเคารพและกตัญญูต่อผู้อาวุโส ประเพณีที่เกี่ยวกับการให้อภัยหรือคืนดีกัน โดยประเพณีปฏิบัติกันสืบต่อมาจนกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีของชุมชนและ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ-สิ่งสร้าง เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเองและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิ เครื่องมือในการทำการเกษตร หรือการพึ่งพาปัจจัย 4 ภายใต้ปรัชญาในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ นั่นเอง

จากการศึกษาฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง แล้วนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงแสดงให้เห็นว่า การมุ่งที่จะรักษาคุณภาพระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และพระเจ้า ซึ่งเป็นฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน สอดคล้องกับอุดมการณ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยง สัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์แต่ละคนกับธรรมชาติแวดล้อม และมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง รวมไปถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งก็คือโลกทัศน์ที่ให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ที่สมดุลกันของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง และ “คุณภาพ” อันเกิดจากความมุ่งมั่นที่จะรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และพระเจ้า ภายใต้ระบบคุณค่าของชุมชนบ้านงามเมือง จึงเป็นฐานคิดของกระบวนการดูแลสุขภาพที่จะนำไปสู่สุขภาวะและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนให้เป็น “ระบบสุขภาพพอเพียง” ตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 กลไก และการจัดการในกระบวนการดูแลสุขภาพ ชุมชนบ้านงามเมือง ได้อาศัยศักยภาพของ ผู้นำ กลุ่ม องค์กร และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ มาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ทุนทางสังคมเหล่านี้ได้แสดงศักยภาพในด้านการจัดการสุขภาพของคนในชุมชนอย่างเต็มที่ และใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมอย่างรู้คุณค่าที่มีการทำนุบำรุง รักษา ฐานทรัพยากรดังกล่าวให้มีใช้ตลอดไป พร้อมทั้งได้มีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคีสุขภาพซึ่งเป็นกลไกภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันแมคเคนหน่วยงานสาธารณสุข องค์กรบริหารส่วนตำบลยางฮอม เครือข่ายการเรียนรู้ช่วงพัฒนา ให้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ และร่วมเรียนรู้กระบวนการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน โดยกลไกและการจัดการด้านสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองนั้น มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกระบวนการพัฒนาของชุมชนบ้านเป็ดใน ที่ กังสดาล อยู่เย็น(2544) ได้ทำการศึกษาถึงพลวัตของชุมชนภายใต้แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง แล้วพบว่า การพัฒนาบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเป็ดใน เป็นการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่ใช้ “คน” เป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม หรือ การพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้พลังทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาด้วยการผนึกกำลังของทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาคี ซึ่งประกอบไปด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในรูปของกลุ่มเครือข่ายหรือประชาสังคม

การดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง นอกจากจะใช้ทั้งกลไกภายในและกลไกภายนอกเป็นตัวผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนแล้ว ชุมชนยังได้ใช้การจัดการระบบสุขภาพที่ให้ความสำคัญใน

ด้านการจัดความสัมพันธ์ของ คน ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติในด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนให้เกิดความสมดุล ดังจะเห็นได้จากการผสมผสานหลักคำสอนทางศาสนาคริสต์กับภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพของชุมชน ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของพิธีกรรม วิถีปฏิบัติด้านการดูแลสุขภาพ เช่น พิธีกรรมการหนุนใจ การอธิษฐานขอพร และการดูแลรักษาสุขภาพด้วยวิธีการดั้งเดิมที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติทางศาสนาของชุมชน เป็นต้น โดยอาศัยการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติการด้านการดูแลสุขภาพในวิถีชีวิตจริง และการปรับตัวในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนด้วยการเลือกรับเอาองค์ความรู้และการสนับสนุนจากภายนอกแล้วนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งกลไกและการจัดการดังกล่าว สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดด้านการดูแลสุขภาพของสำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน(2545 : 15) ที่สรุปว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาระบบสุขภาพภาคประชาชน คือ “การบริหารจัดการ” เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งใช้การปฏิบัติการประสานให้เกิดความสมดุลเพื่อการเคลื่อนไหวขององค์ประกอบและปัจจัยในระบบสุขภาพ อันได้แก่ คน องค์ความรู้ หรือวิธีการทำงาน และทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาสุขภาพ ให้เกิดการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาระบบสุขภาพที่สนองต่อความต้องการของคนในชุมชน นอกจากนี้แล้วการจัดการในกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนงามเมืองที่ให้ความสำคัญกับการจัดการองค์ประกอบและปัจจัยสุขภาพภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ยังสอดคล้องกับที่ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541 : 170-171) ได้พยายามยกระดับความเป็นนามธรรมของมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของการสร้างดุลยภาพ 3 ประการ คือ ดุลยภาพระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติซึ่งจะต้องหาจุดพอดีของการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติไปพร้อมๆ กับการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดุลยภาพระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ที่ต้องการพึ่งพาอาศัยแบบไม่เบียดเบียนกัน และดุลยภาพระหว่างความสัมพันธ์ของกายกับจิตหรือจิตวิญญาณที่มีความพอดีระหว่างความพึงพอใจกับคุณภาพชีวิตโดยการบริโภคอย่างมีขอบเขตและเหตุผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดดุลยภาพด้านอื่นๆ

จะเห็นได้ว่ากระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง การดำเนินชีวิตภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาสังคมตามแนวทางวัฒนธรรมชุมชน ต่างก็ใช้กลไกและการจัดการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นกระบวนการจัดการซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพะของคนในชุมชนทั้งสิ้น ซึ่งกระบวนการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนนั่นเอง

2.3 เทคนิค และวิธีการดำเนินงานในกระบวนการดูแลสุขภาพ ชุมชนบ้านงามเมืองใช้ยุทธวิธีที่หลากหลายในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน โดยเริ่มต้นจากการเรียนรู้วิถีชีวิตด้านการดูแลสุขภาพชุมชนที่มองเห็นถึงความเชื่อมโยงของระบบสุขภาพกับมิติด้านต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในฐานรากร่วมกันกับแกนนำชุมชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากการเข้าร่วมเวที “ปรับคำคิด” ภายใต้งานโครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและพัฒนาระบบจัดการด้านสุขภาพชุมชนนำอยู่อำเภอขุนตาล ซึ่งได้ใช้กระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนโดยการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน รวมถึงการสืบค้นศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบสุขภาพ โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการทบทวนตนเองให้รู้ถึงตัวตนที่แท้จริง ทำให้แกนนำชุมชนเกิด “สำนึกรักบ้านเกิด” และความมุ่งมั่นที่จะดูแลสุขภาพของคนในชุมชนไปสู่สุขภาวะ ซึ่งแกนนำชุมชนบ้านงามเมืองได้นำเอาวิถีคิดแบบเชื่อมโยงที่มีลักษณะที่เป็นองค์รวมและคุณธรรมหลักคำสอนของศาสนามาเป็นฐานคิดที่สำคัญในการพัฒนาระบบสุขภาพของคนในชุมชน จากนั้นชุมชนได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตที่อยู่ภายใต้ระบบการผลิตของชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดเทคนิคและวิธีการหลากหลายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เช่น การชักชวนให้คนในชุมชนหันมาตระหนักในการดูแลสุขภาพด้วยการพูดคุยกันใน โอกาสต่างๆ อาทิเช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ หรือในระหว่างการลงแขกทำนา โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวภายใต้บรรยากาศที่เป็นกันเอง ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกด้านการดูแลสุขภาพ โดยอาศัยการสื่อสารแบบชาวบ้าน การบริหารจัดการระบบสุขภาพแบบยืดหยุ่น ถ้อยทีถ้อยอาศัย โดยใช้ความเป็นเครือญาติพี่น้องของคนในชุมชน การเสริมสร้างให้องค์กรทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดการด้านสุขภาพของชุมชนในลักษณะเครือข่ายภาคีสุขภาพ การช่วยกันดูแลความสะอาดและปรับปรุงภูมิทัศน์ของหมู่บ้าน หลังจากประกอบศาสนกิจในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นต้น ซึ่งเทคนิคและวิธีการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพดังกล่าว สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่เรียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของ วารุณี ชินวินิจกุล (2549) ที่พบว่า กระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนไม่เรียง เริ่มจากการรวมตัวกันของผู้นำชุมชน มีการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างง่ายเพื่อหาข้อสรุปที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความเห็นรวมของชุมชน ใช้ผลของการวิจัยมาเป็นตัวผลักดันและขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ โดยอาศัยภาวะผู้นำและกระบวนการกลุ่ม นอกจากนี้ยังพบอีกว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนเป็นการเปิดโอกาส

ให้คนได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ค้นหา และตัดสินใจ ในการกำหนดแผนงานหรือกิจกรรมที่เป็นทางเลือกใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหา ที่สามารถดำเนินการ ได้จริงและรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนมุ่งเน้น ที่จะแก้ไขปัญหาด้วยการพึ่งตนเอง ผู้นำของชุมชน ไม่เรียงใช้กระบวนการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การ สร้างชุมชนแบบองค์รวมที่มีความหลากหลายและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีระบบการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันของคนทั้งในและนอกชุมชนในลักษณะของเครือข่าย เป็นกระบวนการพึ่งพาตนเอง ที่ชาวบ้านและชุมชนร่วมกันพัฒนาทั้งด้านระบบคุณค่า กระบวนการเรียนรู้ และระบบการจัดการ เพื่อการพัฒนาสังคมของชุมชน โดยทุกระบบจะต้องสอดคล้องประสานกัน ซึ่งกลวิธีการขับเคลื่อน กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนดังกล่าว ยังได้สัมพันธ์กับกลยุทธ์การขับเคลื่อนระบบสุขภาพ ภาคประชาชน ของสำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน (2545 : 26-29) ที่มุ่งสร้างการ มีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สร้างการ เรียนรู้ด้วยการจัดการความรู้และการแสวงหาคำความรู้ สร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยการ รวมพลังสร้างสรรคจากทุกภาคส่วน และใช้การสื่อสารเพื่อประชาชนในการปลุกกระดมประชาชน ให้หันมามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง

นอกจากนี้แล้วเทคนิคและวิธีการขับเคลื่อนกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้าน งามเมือง ยังสอดคล้องกับขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ที่คณะคณะกรรมการขับเคลื่อน เศรษฐกิจพอเพียง (2546 : 15-17) ได้เสนอไว้ว่า ควรต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงในประชาชนด้วยการสร้าง องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็น ปรัชญานำทาง เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัย กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง สร้างและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาค ส่วนได้มีประสบการณ์ที่จะผ่านการไตร่ตรองและเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อตระหนักถึงประโยชน์ ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

3. ความสมดุลในระบบสุขภาพของชุมชน

กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง มีอุดมการณ์ที่มุ่งสร้างความสมดุลใน ระบบสุขภาพ โดยอาศัยหลักการพึ่งพาตนเองในด้านการดูแลสุขภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยฐานคิด ที่เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งสูงสุด กลไกการจัดการด้านสุขภาพที่อาศัย ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และวิธีการขับเคลื่อนระบบสุขภาพที่สอดคล้อง กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งความสมดุลในระบบสุขภาพของชุมชนบ้าน งามเมืองดังกล่าว สามารถอธิบายด้วยองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดังนี้

ความพอดีของระบบสุขภาพ กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ก่อให้เกิดความพอดีในระบบสุขภาพ อันได้แก่ ความเหมาะสมพอดีขององค์ประกอบ เงื่อนไข และ ปัจจัยในระบบสุขภาพที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักหลักทางสายกลางตามความเชื่อทางศาสนาพุทธซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนในอดีต ประกอบกับการที่ชุมชนต้องประสบกับปัญหาโรคเรื้อนซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างรุนแรง จนทำให้ชุมชนจำเป็นต้องดำเนินชีวิตและดูแลสุขภาพของคนในชุมชนด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรอบคอบ ระมัดระวัง และรู้คุณค่า ให้เกิดความ “พอดี” เพื่อให้ทรัพยากรซึ่งเป็นฐานการผลิตของชุมชนมิใช่ไปโดยตลอด ซึ่งกระบวนการบริหารจัดการดังกล่าวทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย และเงื่อนไขในระบบสุขภาพให้เกิดความสมดุล อาทิเช่น การดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี ที่มีความพอดีและเหมาะสม โดยผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น กับวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ เช่น การรักษาโรคเบื้องต้นด้วยยาสมุนไพร การดูแลสุขภาพของกลุ่มเซลล์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่คิดค้นขึ้นมาแทนพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม การอธิษฐานจิตเพื่อขอพรจากพระเจ้าร่วมกับการรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งเป็นการผสมผสานที่เกิดความพอดีระหว่างภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการแพทย์แผนปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เป็นต้น ซึ่งความพอดีในระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองดังกล่าว สอดคล้องกับ “ความพอประมาณ” ในองค์ประกอบหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546 : 37) ได้สรุปค่านิยมของความพอประมาณ ไว้ว่า หมายถึงความพอดีในมิติต่างๆของการกระทำ เช่นระบบการผลิตของชุมชนที่อยู่ในระดับพอประมาณเพื่อมุ่งไปสู่ความสมดุล ซึ่งการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณนั้น ต้องใช้เหตุผลอันเกิดจากการเรียนรู้ ที่ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ภายใต้อุดมการณ์ที่เหมาะสม

ความมีเหตุผล กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ได้อาศัยความมีเหตุผล ในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งความมีเหตุผลดังกล่าวของชุมชนได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนเกี่ยวกับอภิปัจจยตา (กฎแห่งเหตุและผล) ที่สอดแทรกอยู่ในหลักคำสอนของศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ที่ถึงแม้ว่าชุมชนจะเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ในเวลาต่อมา แต่ก็ได้มีการปรับหลักคำสอนดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ และนำมาใช้กับการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพของชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังได้อาศัยประสบการณ์ การเรียนรู้อันเกิดจากการร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนด้วยการลงมือปฏิบัติจริงมาใช้

ในการตัดสินใจเกี่ยวกับความพอดีของการดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของควมมีเหตุผล โดยพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตด้วยอย่างรอบคอบ ดังจะสังเกตได้จาก การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงรูปแบบการรักษาผู้ป่วยโรคเรื้อนของชุมชนเพื่อลดจำนวนผู้ป่วยที่จะมาพักอาศัยและเป็นภาระให้กับชุมชน การใช้เหตุผลในการต่อรองกับหน่วยงานสาธารณสุขในเรื่องการดำเนินกิจกรรมการออกกำลังกาย การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในแม่น้ำอิงเพื่อรักษาแหล่งอาหารโปรตีนของชุมชน และการหันมาทำเกษตรอินทรีย์เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของสารเคมีในสิ่งแวดล้อมอันจะส่งผลเสียต่อสุขภาพของคนในชุมชน เป็นต้น ซึ่งความ มีเหตุผลในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพดังกล่าวของชุมชนบ้านงามเมือง สอดคล้องกับที่กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546 : 38) ได้สรุปค่านิยมของควมมีเหตุผลซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ การให้อภัย และ ไร้อคติ ซึ่งใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณ โดยคำนึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมรอบด้านก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิต

การปรับตัว กระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง มีกระบวนการปรับตัวในระบบสุขภาพและดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน โดยใช้วิธีการ “เลือกรับ และ ปรับใช้” ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ว่าสิ่งใดควรรับ ไม่ควรรับ และหากรับมาแล้วควรมีการปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนของตนเองได้อย่างไร ชุมชนบ้านงามเมืองใช้การเลือกรับแต่สิ่งที่ดีจากการสนับสนุนการดำเนินงานด้านสุขภาพจากองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกชุมชน เช่น สถาบันแมคเคน หน่วยงานด้านสาธารณสุขในพื้นที่ และ องค์กรบริหารส่วนตำบลยางฮอม แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตและระบบสุขภาพของคนในชุมชนอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง และรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความพอดีอย่างมีเหตุผล ในการดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และการจัดความสัมพันธ์ ขององค์ประกอบ เงื่อนไข และปัจจัยในระบบสุขภาพบนพื้นฐานของคุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา จิตสำนึกและความมุ่งมั่นในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน และองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน ซึ่งกระบวนการปรับตัวด้วยวิธีการเลือกรับและปรับใช้ของชุมชนนี้เองที่ทำให้ระบบสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมืองมีลักษณะเป็นระบบที่มีความยืดหยุ่น อันจะเป็นภูมิคุ้มกันให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาพของคนในชุมชนให้ไปสู่ความพอเพียงได้ ซึ่งกระบวนการปรับตัวของชุมชนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับองค์ประกอบ

ด้าน “การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทาง ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546 : 37) ได้สรุป ไว้ว่า ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ ความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ต่อผลกระทบจากด้านต่างๆ อัน ได้แก่ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก โดยสามารถปรับตัวให้ดำรง อยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

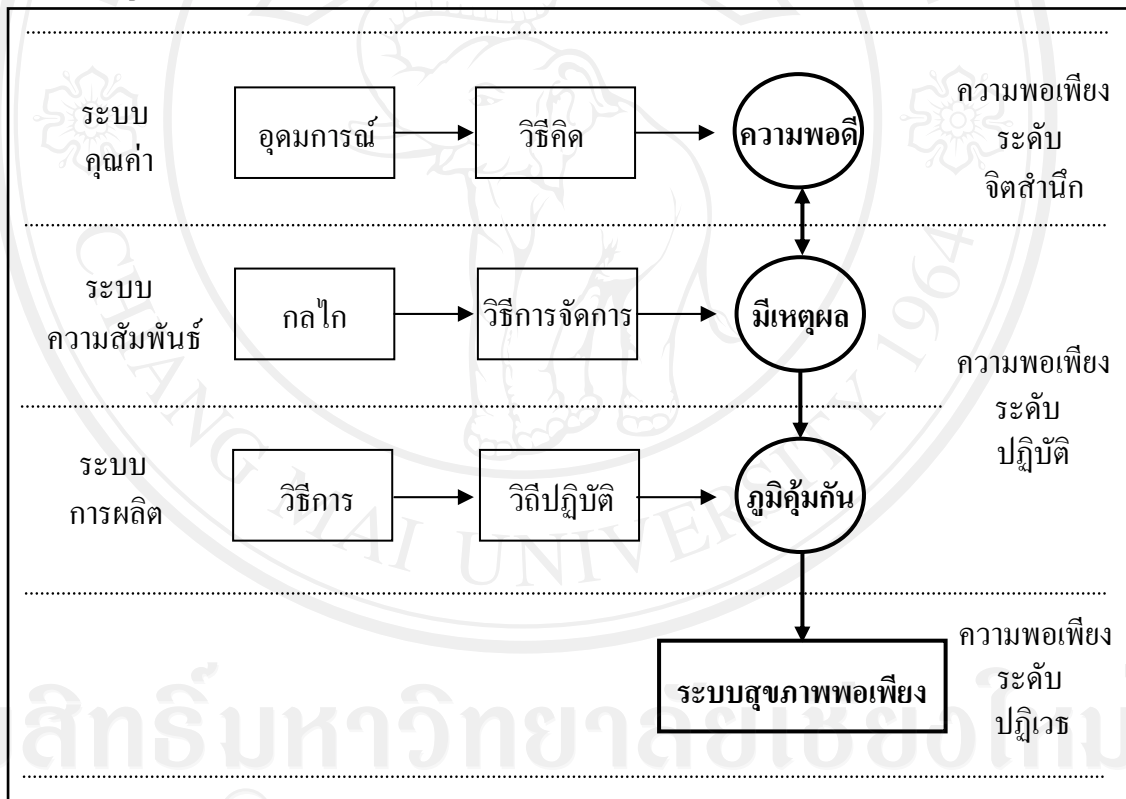
จะเห็นว่ากระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้านงามเมือง ที่อาศัยความมีเหตุผลอัน เกิดจากคุณธรรมหลักคำสอนของศาสนาและการเรียนรู้จากประสบการณ์การแก้ไขปัญหาของ ชุมชน ซึ่งชุมชนได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจด้านระดับของความพอประมาณ และการ ดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพให้เกิดความพอดี รวมไปถึงการปรับตัวของชุมชนด้วย กระบวนการเลือกรับและปรับใช้ ที่ได้กลายมาเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และส่งผลให้ชุมชนเกิดความ เข้มแข็งนั้น ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการสร้างความสมดุลในระบบสุขภาพของชุมชนทั้งสิ้น

จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนบ้าน งามเมืองภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงอย่างรอบด้าน ดังที่ได้อธิบายมาทั้งหมดในข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่า การดูแลสุขภาพของ ชุมชนบ้านงามเมืองสอดคล้องและสัมพันธ์กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะที่เป็น กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมชุมชน อันประกอบไป ด้วย อุดมการณ์และฐานคิดของการพัฒนาซึ่งใช้คุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนาที่มุ่งรักษา ความสมดุลของคน ธรรมชาติ และสิ่งสูงสุด ผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มองเห็น ถึงความเชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และวิถีชีวิต อย่างเป็นองค์รวมภายใต้ระบบคุณค่าของชุมชน มีกลไกการพัฒนาที่พึ่งพาทุนทางสังคมในชุมชน เป็นหลัก การจัดการในกระบวนการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ การปรับตัว และ การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ปัจจัย เงื่อนไขในการดำเนินชีวิต ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ ทางสังคมของชุมชน ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาด้วยกลวิธีที่หลากหลายภายใต้ระบบการผลิต ของชุมชน อาทิเช่น การสร้างจิตสำนึกและวิถีคิดที่ถูกต้อง การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในวิถีชีวิต การขับเคลื่อนกิจกรรมภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน การสื่อสารแนวราบด้วยช่องทางที่ หลากหลาย และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคีทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนา เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาอยู่ที่การสร้างสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ในสังคม เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลก ภายนอกและกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่ออยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะด้านการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาระบบสุขภาพ

จากการระดมความคิดเห็นของแกนนำชุมชน ผู้นำตามธรรมชาติ ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ตลอดจนชาวบ้านในชุมชนที่มีความสนใจในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยผู้วิจัยได้นำเอาองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ กรอบแนวคิด คุณลักษณะ ค่านิยม เงื่อนไข และผลที่คาดว่าจะได้รับ กับองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรม อันประกอบไปด้วย อุดมการณ์/ฐานคิด กลไก/การจัดการ และเทคนิค/วิธีการ มาสังเคราะห์ ถักนิตกรรม และถอดออกมาเป็นข้อเสนอแนะด้านการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนไว้ดังนี้

รูปที่ 7 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน

ที่มา : เวทีระดมสมองการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบสุขภาพ วันที่19 กันยายน 2551

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนนั้น ต้องอาศัยวิถีคิดที่ถูกต้อง การจัดการที่ดี และวิถีปฏิบัติที่เหมาะสม ภายใต้ระบบคุณค่า ระบบความสัมพันธ์ และระบบการผลิตของชุมชน อันจะนำมาซึ่งอุดมการณ์ กลไก และวิธีการที่จะสร้างความพอเพียงในระบบสุขภาพทั้งระดับจิตสำนึก ระดับปฏิบัติ จนเกิดเป็น “ระบบสุขภาพพอเพียง” ในระดับปฏิเวธ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีวิถีคิดที่ถูกต้องและการปฏิบัติที่เหมาะสมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. วิธีคิดที่ถูกต้อง

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน สิ่งสำคัญประการแรกคือ ต้องมีวิธีคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกระแสโลกาภิวัตน์ และระบบสุขภาพของชุมชน โดยชุมชนจะต้องศึกษา วิเคราะห์ ตีความ และทำความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง รอบคอบ และครอบคลุมในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็น ความหมาย จุดมุ่งหมาย คุณลักษณะ องค์ประกอบ เงื่อนไข ตลอดจนถึงแนวทางปฏิบัติ เพื่อสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องและเป็นระบบ เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ระบบสุขภาพของชุมชนภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ที่ครอบคลุมถึง อุดมการณ์ กลไก และวิธีการดำเนินงานของระบบสุขภาพภายใต้ระบบคุณค่าของชุมชน ตลอดจนการทำความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตามอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพของชุมชน อันจะนำมาสู่วิธีคิด ที่ถูกต้องและความมั่นใจในการที่จะนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับระบบสุขภาพ และการพัฒนาด้านต่างๆของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้าง “ความพอดี” ในระบบสุขภาพ ให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ เป็นระบบสุขภาพที่มีความสมดุลกันระหว่างมิติด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพ มีความพอดีกันระหว่างรายรับกับรายจ่ายของระบบสุขภาพ มีการใช้เทคโนโลยีด้านสุขภาพที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เป็นต้น โดยวิธีคิดที่หนุนเสริมให้ เกิดความพอดีของระบบสุขภาพ อันจะสามารถพัฒนาไปเป็นระบบสุขภาพแบบพอเพียง

ลักษณะที่สำคัญบางประการของระบบสุขภาพชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและ กระแสโลกาภิวัตน์ ที่ชุมชนควรทำความเข้าใจ คือ

1) ระบบสุขภาพของชุมชน คือระบบที่มุ่งสร้างสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีทุกมิติแบบ องค์กรวม ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน ที่ไม่สามารถแยกขาดออกจากเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จึงถือได้ว่า “สุขภาพ” เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคน ในชุมชน ในขณะที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และ ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เมื่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชนได้ และระบบสุขภาพเองก็เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่จะนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและ ขับเคลื่อนระบบสุขภาพ

2) กระแสโลกาภิวัตน์ ใ้ว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคมไทย คือทำให้เกิดความถดถอยของระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังได้นำความเจริญและประโยชน์มากมายมาสู่ชุมชนและสังคมไทย ดังนั้นเราต้องรู้จักเลือกรับเอาแต่สิ่งที่ดี มีประโยชน์ และเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน โดยต้องรู้เท่าทันสิ่งที่จะรับเข้ามา พิจารณาเลือกรับอย่างรอบคอบ และรู้จักสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง

3) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ หากแต่เป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสังคมไทยที่มีมาช้านาน เป็นหลักการดำเนินชีวิตให้เป็นที่ไปบนทางสายกลางอย่างสมดุล โดยมีใช้การที่จะต้องเลือกข้อใดข้อหนึ่ง โดยเป็นหลักการที่มีได้ขัดแย้งหรือต่อต้านระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์อย่างสิ้นเชิง แต่เป็นเสมือนกรอบความคิดในการกลั่นกรองการขยายตัวของระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ในบริบทของสังคมไทย กล่าวคือ ไม่ได้หมายความว่าให้กลับไปใช้ชีวิตแบบเดิม แต่เป็นการหาแนวทางและวิถีชีวิตที่สามารถนำเอาสิ่งดีๆจากแต่ละกระแสมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและเกิดประโยชน์กับพื้นที่เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ชุมชน และสังคม เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกขณะ

4) การนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบสุขภาพของประชาชนไม่ควรยึดติดกับรูปแบบที่ตายตัว และไม่จำเป็นจะต้องนำมาใช้ให้ครบทุกองค์ประกอบ และเงื่อนไขตามที่ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดไว้ แต่ควรให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ หลักการ และคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีอาจที่จะพิจารณาหรือให้ความสำคัญเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาแบบองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับทุกๆองค์ประกอบซึ่งมีความเกี่ยวโยงกันอย่างเป็นระบบ มีความยืดหยุ่น และสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ของชุมชน ในทางกลับกันชุมชนอาจพิจารณาให้ความสำคัญหรือเน้นหนักกับองค์ประกอบหรือเงื่อนไขบางประการที่อยู่นอกเหนือจากที่ถูกกำหนดไว้ในกรอบแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในขณะนั้น

5) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ระบบความคิดและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีใช้ เป็นเพียงแง่เทคนิคหรือศีลธรรมบางประการ โดยสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตของคนทุกระดับ ทุกพื้นที่ ทุกวิชาชีพ ที่มีใช้เฉพาะอาชีพเกษตรกร หรือเฉพาะในชนบทเพียงเท่านั้น หากไม่เข้าใจคุณลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงในข้อนี้ การนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จะเกิดประโยชน์แก่คนส่วนน้อยเท่านั้น

6) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้ทำให้การพัฒนาตนเองหยุดชะงัก ถอยหลัง หรือ ไม่คืบคลานมาตามคนอื่น เพราะเศรษฐกิจพอเพียงมิได้สิ้นสุดที่ความพอเพียงในทางเศรษฐกิจแห่งตน แต่ยังเป็นวิถีทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาตนเองทั้งในเชิงลึกที่ก้าวสูงขึ้น และในเชิงราบที่แผ่กว้างออกไปสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่แค่เรื่องของ “เศรษฐกิจ” แต่เพียงอย่างเดียว

7) ระบบสุขภาพพอเพียง มีความหมายกว้างกว่าการพึ่งตนเองได้ในด้านการดูแลสุขภาพของตนเอง สมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน โดยระบบสุขภาพพอเพียงในระดับที่สามารถพึ่งพาตนเองได้บนพื้นฐานของการประหยัด การใช้เทคโนโลยีด้านสุขภาพที่เหมาะสม และการลดค่าใช้จ่ายในระบบสุขภาพที่ไม่จำเป็น เรียกว่าเป็นระบบสุขภาพพอเพียงแบบพื้นฐาน ส่วนระบบสุขภาพพอเพียงในระดับที่มีการรวมตัวกันเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานด้านการพัฒนาระบบสุขภาพในลักษณะของเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีด้านสุขภาพและขยายกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพในรูปแบบต่างๆที่หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภายนอกชุมชน เรียกว่าระบบสุขภาพพอเพียงแบบก้าวหน้า

8) การประชาสัมพันธ์และยกย่องเศรษฐกิจพอเพียงแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่นำมาปฏิบัติจริงนั้นจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดเลย ดังนั้นสังคมควรสนับสนุนวัฒนธรรมเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังและจริงจัง อีกทั้งยังต้องช่วยกันคิดหาทางปรับประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความเป็นไปได้มากที่สุด โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม ที่มี “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา และยึดเอาพื้นที่(ชุมชน)เป็นตัวตั้ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

9) ความสมดุลอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและระบบสุขภาพแบบพอเพียงนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและองค์ประกอบต่างๆซึ่งแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นพลวัตที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว เหตุเพราะเมื่อองค์ประกอบเปลี่ยนแปลงไปสิ่งที่เคยเป็นความสมดุลภายใต้เงื่อนไขของเวลาหรือสถานที่หนึ่งๆ ก็อาจกลายเป็นความไม่สมดุลภายใต้เงื่อนไขขององค์ประกอบในอีกเวลาหรือสถานที่หนึ่งก็เป็นได้

2. วิธีการจัดการที่ดี

นอกจากการมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้องแล้ว การจะนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนให้เป็นระบบสุขภาพแบบพอเพียงได้นั้น จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี คือ กระบวนการจัดการตนเองด้านสุขภาพของคนในชุมชนอันประกอบไปด้วย การจัดการความสัมพันธ์ การจัดการเรียนรู้ และการปรับตัว โดยใช้หลักของ “ความมีเหตุผล” ที่มีความยืดหยุ่น การเข้าใจถึงความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นพลวัตภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน

การจัดการตนเองด้านสุขภาพของชุมชนนั้น แท้ที่จริงแล้วก็คือ การจัดการความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและเงื่อนไขในระบบสุขภาพให้เกิดความพอดีและสมดุลนั่นเอง โดยการอาศัยองค์ความรู้ในด้านสุขภาพจากการจัดการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย อันเป็นการเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริงของชุมชน นอกจากนั้นยังอาศัยกระบวนการปรับตัวโดยการเลือกรับเอาแต่สิ่งที่ดีจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระบบสุขภาพ ตลอดจนถึงกระแสโลกาภิวัตน์ แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยใช้หลัก “ความมีเหตุผล” ที่มีความยืดหยุ่น และเข้าใจถึงความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลของแต่ละองค์ประกอบและเงื่อนไขในระบบสุขภาพ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน

3. วิถีปฏิบัติที่เหมาะสม

หลังจากที่ชุมชนมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้องและวิธีการจัดการที่ดีแล้ว ก็จะมาถึงขั้นตอนของการปฏิบัติ คือ การนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนภายใต้ระบบการผลิต(วิถีชีวิต)ของชุมชน ตามสภาพความเป็นจริงของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อมุ่งสร้างความพอเพียงระดับปฏิบัติ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความพอเพียงระดับบุคคล และครอบครัว

ระบบสุขภาพพอเพียงควรเริ่มต้นจากการสร้างความพอเพียงด้านการดูแลสุขภาพในระดับปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดของชุมชนและสังคม ด้วยวิธีการพัฒนาจากข้างในมายังข้างนอกโดยเริ่มต้นจากจิตใจที่พอเพียงก่อน กล่าวคือ ต้องมีกระบวนการปรับเปลี่ยนและเสริมสร้างวิถีคิด(กระบวนการทัศนสุขภาพ)ของสมาชิกในชุมชนให้เป็นแบบองค์รวมและพอเพียง พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแห่งการพึ่งพาตนเอง อาทิ ความประหยัด มัธยัสถ์ ความซื่อสัตย์ และการอดออม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตและการดูแลสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัวอย่างพอดีและพอเพียง

จากนั้นจึงสร้างความพอเพียงระดับครอบครัว เพื่อให้ทุกครอบครัวสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพได้อย่างมีความสุข ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ด้วยกระบวนการทบทวนตนเอง เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว โดยเฉพาะในเรื่องของการดูแลสุขภาพ เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพและขีดจำกัดของครอบครัว อันจะนำมาซึ่งการวางแผนการดำเนินชีวิตและการดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว ตามอัตรภาพของตน โดยยึดหลักความพอดีและมีเหตุผลซึ่งเป็นการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง และเป็นความพอเพียงระดับพื้นฐานของระบบสุขภาพ

ขั้นตอนที่ 2 สร้างความพอเพียงระดับชุมชน

หลังจากที่แต่ละครอบครัวสามารถพึ่งตนเองทางด้านการดูแลสุขภาพซึ่งความพอเพียงระดับพื้นฐานแล้ว ชุมชนควรมีกระบวนการส่งเสริมการรวมกลุ่มกันในการดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพและกิจกรรมอื่นๆในชุมชน โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการที่ดี ด้วยกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control : AIC) และส่งเสริมคุณธรรมเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน เช่น ความรัก ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือแบ่งปัน ความเสียสละ การไว้ใจ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และการเคารพสิทธิหน้าหมู่ ฯลฯ เพื่อให้ชุมชนได้มีการร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ด้านสุขภาพของชุมชน ค้นหาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน วางแผนการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน โดยการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการร่วมกันกำหนดอนาคต(ชะตาชีวิต)ของชุมชน และร่วมกันพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนให้ไปสู่ความพอเพียง ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล โดยอาศัยฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา เทคโนโลยีพื้นบ้าน และการเรียนรู้ จนเกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งที่คนในชุมชนมีวิถีชีวิตและระบบสุขภาพที่พอเพียงได้ในที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 สร้างความพอเพียงระดับสังคม

ระบบสุขภาพพอเพียงขั้นก้าวหน้า หรือ ความพอเพียงระดับสังคม เกิดขึ้นได้จากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆชุมชน ที่มีความเข้มแข็งและพอเพียง มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาระบบสุขภาพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน จนเกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียง หรือ สังคมอุดมปัญญาได้ในที่สุด

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับระบบสุขภาพ เพื่อสร้างระบบสุขภาพแบบพอเพียงทั้งระดับพื้นฐานระดับพัฒนา และระดับก้าวหน้า เป็นกระบวนการพัฒนาที่ยึดเอาคนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กระบวนการพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก จากระดับปัจเจกบุคคลมาระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสังคม เป็นต้น โดยเริ่มจากการสร้างความพอเพียงด้านจิตใจของบุคคลให้สามารถดูแลสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัวได้ ซึ่งเป็นระบบสุขภาพพอเพียงขั้นพื้นฐาน จากนั้นจึงส่งเสริมให้มีการรวมพลังกันในรูปของกลุ่มและองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน อันเป็นระบบสุขภาพพอเพียงขั้นพัฒนา และท้ายที่สุดจึงส่งเสริมให้มีการขยายกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบของเครือข่ายภาคีสุขภาพ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนร่วมกัน

หากชุมชนมีวิถีคิดที่ถูกต้อง วิธีการจัดการที่ดีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำมาประยุกต์ใช้กับระบบสุขภาพของชุมชน โดยเป็นวิถีการปฏิบัติที่คำนึงถึงความเหมาะสมกับ

บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ และสังคมภายนอกแล้ว จะส่งให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถสร้าง “ระบบสุขภาพพอเพียง” ให้เกิดขึ้นจริงในชุมชนและสังคมไทยได้ในที่สุด

ประการสำคัญ ภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีกระบวนการส่งเสริมให้แต่ละชุมชนได้มีการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาระบบสุขภาพของประชาชนด้วยวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และรูปแบบของการดำเนินชีวิตภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและกระบวนการดูแลสุขภาพที่สามารถใช้ได้จริงและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างระบบคิดที่มีพลังในการชักนำและโน้มน้าวให้ผู้คนเชื่อถือ นอกจากนี้แล้วยังควรที่จะสนับสนุนให้มีกระบวนการสร้างเครือข่ายของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ในการพัฒนาระบบสุขภาพตามวิถีทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดแบบอย่างที่ดี ที่มีพลังทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพให้ชุมชนอื่นๆ ได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนตนเอง และควรมีการใช้สื่อต่างๆ ที่หลากหลายมาช่วยในการประชาสัมพันธ์ เชื่อมโยง สื่อสาร เพื่อขยายกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ให้กว้างขวางออกไป และเนื่องจากในปัจจุบันสังคมและประเทศชาติถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมที่ตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมเศรษฐกิจพอเพียงอย่างหนาแน่น ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นการที่จะผลักดันให้มีการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบสุขภาพ รวมไปถึงการพัฒนาสังคมในด้านอื่นๆ นั้น ควรจะต้องคิดและปฏิบัติอย่างจริงจังในภาพรวมระดับประเทศ ที่ไม่ใช่เป็นการทำในบางระดับเท่านั้น ซึ่งกรอบนโยบายของชาติควรสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามอย่างแท้จริงของกระบวนการเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบผลสำเร็จในทุกกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศ โดยเน้นการพึ่งพาตนเองได้ด้วยหลักทางสายกลาง อันหมายถึง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ความเป็นอิสระในกรอบของคุณธรรมและความมีเหตุผล รวมถึงความเข้าใจอย่างแท้จริงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของไทย ซึ่งท้ายที่สุดก็จะสามารถนำไปสู่กระบวนการสร้างจิตสำนึกนิยมไทย การสร้างระบบเศรษฐกิจวัฒนธรรม และระบบสุขภาพพอเพียง ที่จะส่งผลให้คนไทยและชาติไทยสามารถดำรงชีพและดำรงชาติอยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งทางภูมิปัญญาและ ภูมิธรรมของตนเองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ทั้งนี้โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการพัฒนาจิตใจและการกอบกู้ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ มาเป็นแนวทางหลักในการนำพาประเทศไทยไปสู่การพัฒนาที่แท้จริง ด้วยคุณค่าแบบไทย ภายใต้วิถีไทย อย่างสมดุลและยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่คุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ทางกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้นำเสนอและเผยแพร่ นั้นมีความเป็นพหุมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านกรอบแนวคิด คุณลักษณะ ค่านิยม เงื่อนไข แนวทางปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับ การที่ประเทศไทยจะสามารถพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ระบบสุขภาพ ตลอดจนถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภายใต้กรอบแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังและยั่งยืนได้นั้น จำต้องอาศัยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงลักษณะของวัฒนธรรมและสังคมไทยตามที่ปรากฏ ทั้งในระดับจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก ไม่ว่าจะเป็นด้านศักยภาพ ข้อจำกัด อุปสรรค และโอกาสที่อาจเกี่ยวข้องกับมิติทางด้านอุดมการณ์ ด้านโลกทัศน์ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านระบบค่านิยมในสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงการขับเคลื่อนการสนับสนุนงานวิจัยและการพัฒนาภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา

โดยสรุปแล้ว การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพของชุมชน คือ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพและพลังอำนาจให้แก่ชุมชน ด้วยวิถีคิด วิถีการผลิต และวิถีชีวิต ภายใต้ระบบคุณค่า ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่เป็นอิสระจากระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการเลือกรับในสิ่งที่ดี มีประโยชน์และนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยไม่จำเป็นจะต้องเป็นปฏิปักษ์อย่างสิ้นเชิง และการพัฒนากระบวนการดูแลสุขภาพของชุมชนให้ดำเนินไปในทางสายกลางตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถนำไปใช้ได้กับการดูแลสุขภาพในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศ โดยมีนัยยะที่สะท้อนถึงมิติของการยกระดับไปสู่ความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป ภายใต้พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมที่เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน